

BUGUNGI KUNDAGI OILAVIY AJRIMLAR VA ULARNING TURLI OQIBATLARI

Maxmudxo`jayeva Malikabonu Ibroxim qizi

Toshkent Shahar Yuridik texnikumi

Email: malikabonumaxmudxo`jayeva@gmail.com

Tel +998(93) 223 77 66

Annotatsiya: *Oilaviy ajrimlar turli sabablarga ko'ra yuzaga kelgani holda, ajralish ham turli oqibatlarni keltirib chiqaradi. Mazkur maqolada oilaviy ajrimlar natijasida yuzaga keladigan oqibatlar, jumladan, ajrimning ijtimoiy-psixologik hamda farzandlar uchun oqibatlari, jamiyat uchun oqibatlari yoritib berilgan hamda ularni bartaraf etishning psixologik omillar yuzasidan xorij hamda o'zbek psixologlarning yondashuvlari keltirib o'tilgan. Ajrimlarning yuzaga kelishi va uning oqibatlari psixologik faktorlar asosida ko'rsatib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *ajralish, oilaviy modellar, huquqiy, iqtisodiy, reproduktiv, hissiy ajralish, g'azab va qo'rquv, emosiya hissiy bog'liqlik.*

Abstract: *Divorce also has different consequences, as family separations occur for different reasons. This article describes the consequences of family divorces, including the socio-psychological consequences of divorce for children, the consequences for society, and the approaches of foreign and Uzbek psychologists to the psychological factors of their elimination. The occurrence of divorces and their consequences. indicated on the basis of psychological factors.*

Key words: *divorce, family models, legal, economic, reproductive, emotional separation, anger and fear, emotion emotional attachment.*

Shu o'rinda Prezidentimizning "Oila hayotning abadiyligi, avlodlarning davomiyligini ta'minlaydigan muqaddas urf-odatlarini saqlaydigan, shu bilan birga, kelajak nasllar qanday inson bo'lib yetishishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'i ekanini tan olishimiz darkor", "Ayol baxtli bo'lsa, oila tinch, jamiyat esa barqaror bo'ladi", degan serma'no so'zlarini hayotga tatbiq qilish zarurligi davr talabi bo'lib qolmoqda.

Avvalambor har bir oilaning o'ziga xos va mos muammolari mavjud bo'lib bu muammolarni oiladagi shirin tashvishlar deb ataymiz. Mana shu shirin tashvishlarni g'am g'ussali tashvishlarga aylantirishimiz biz va shu xonadon azolarning o'ziga bog'liq bo'lgan muammolaridir. Orzu-istaklarimiz shunchlik ko'pki b'azida tilaklarimizning biz istaganday bo'la olmasligi bizning ichki xoxishlarimizga tasir etishi bilan tashqi hatti harakatimizda namoyon bo'laveradi. Ayniqsa biz nimadir

xoxlayotgan yoki nimasidandir umidvor bo'layotgan shaxsdan natija ololmasak tashqi stimullarimizni namoyon etaveramiz vaholanki biz bilmaymizki har bir shaxsning o'z qarashi va dunyosi bor uni boricha qabul qilishimiz vaziyatni yumshatishi mumkin. Ajralish muammosi zamonaviy oiladagi munosabatlar turining o'zgarishi bilan chambarchas bog'liq: yangi oilaviy modellar bu munosabatlarni buzishning o'ziga xos shakllarini keltirib chiqaradi. Agar an'anaviy nikohda ajrashish er-xotinning hayotini qayta tashkil etishni talab qiladigan huquqiy, iqtisodiy va psixologik nuqtai nazardan munosabatlarning uzilishi deb tushunilsa, oilaviy munosabatlarning zamonaviy shakllari shuni ko'rsatadiki, ular tugaganidan keyin psixologik jihatlar ajralishning oqibatlarini nafaqat saqlanib qolmaydi, balki birinchi rejaga o'tadi. Ko'pincha ajralishdan so'ng odam umumiy qabul qilingan me'yorlarga zid ravishda o'zini tuta boshlaydi, masalan, mastlik orqali qayg'usini qondirishga yoki jinsiy aloqalar chastotasini oshirish orqali oilaning yo'qolishini qoplashga harakat qiladi. Hayoti butunlay o'zgaradi, odam haqiqatan ham yangi hayot boshlashi, yangi voqeelikka moslashishi kerak va bu juda ko'p narsani talab qiladigan jiddiy zo'riqish, stressdir. Stressning oqibatlarini juda xilma-xil bo'ladi: surunkali kasalliklarning kuchayishi, bosh og'rig'i, ishtahaning pasayishi yoki ortishi, charchoqning kuchayishi, surunkali charchoq, yomon kayfiyat. To'xtovsiz shamollash yoki uyqusizlik bo'lib o'tishi mumkin, bu ko'pincha asabiylashishlar bilan birga yuzaga chiqadi va, albatta, insonda depressiya paydo bo'ladi. Er va xotinning ajrashishi juda og'ir kechishi barobarida erkaklar hamma narsada ayollarni ayblashga moyil. Butun tarbiya tizimi uchun og'ir aybdorlik hissigacha ko'nikkan ayollar bu tuyg'uni osongina qabul qiladilar. Ayoldagi bu aybdorlik hissi, turmush o'rtog'i, qarindoshlari va ba'zan do'stlari va tanishlarining og'ir ayblovlari soyasida bir necha hafta yoki oy davomida depressiyani qo'zg'atishi mumkin. Shu bilan birga, ajralish ikki sobiq turmush o'rtoqlarning psixologik holatini ham yomonlashtiradi. Sobiq er-xotinning, ajralishni kim boshlaganidan qat'i nazar, har biri o'zini aybdor his qiladi va ko'p hollarda (hech bo'lmaganda, ajralish paytida va undan keyingi yillarda) bir-biriga nisbatan salbiy his-tuyg'ularni boshdan kechiradi. Bunday sharoitda erkaklar o'zlarini juda baxtsiz va befarq, ayollar esa o'zlarini ruhan zo'riqqan, g'azablangan, charchagan, tushkunlik holatda his qilishadi. Farzandi bor ajrashgan ayollar iqtisodiy qiyinchiliklar, vaqt yetishmasligi, jamoatchilik tomonidan ishonchsizlik va qoralash hissi kabi ko'plab qo'shimcha muammolarga duch kelishadi. Bu vaqtda ona o'z farzandlarini og'riq va xafagarchilik ramzi sifatida qabul qilishi mumkin. Ayollardan farqli o'laroq erkaklar, umuman olganda, aybdorlik hissi va psixologik qaramlikdagi tanaffusni boshdan kechirishi osonroq kechadi, ya'ni "Ko'zimdan yo'qoldingmi – yuragimdan ham chiqib ket" qabilida ish tutadilar. Erkaklarning psixologik ahvolini

ularning farzandlari bilan aloqalarining majburiy ravishda to'xtatilishi yanada og'irlashtiradi. Ayollar, aksincha, sobiq turmush o'rtog'iga hissiy bog'liqlikdan xalos bo'lishlari qiyinroq, ular ko'pincha psixolog yoki psixoterapevtning professional yordamiga muhtoj bo'ladilar. Ajralish salomatlikka o'ta salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ajrashganlar turmush qurganlarga qaraganda ikki baravar ko'proq kasal bo'lib, kamroq yashaydilar. Bundan tashqari, ajrashgan, yolg'iz va beva erkaklar orasida kasallanishi va o'limi ayollarnikiga qaraganda ancha yuqori ekani kuzatilgan. Yurak xuruji sabablari orasida ajralish ikkinchi o'rinda turadi (birinchi o'rinda turmush o'rtog'ining o'limi). Ajralishdan keyin erkaklarning o'z joniga qasd qilish darajasi ayollarnikiga qaraganda ancha yuqori bo'ladi. Aksariyat erkaklar ayollarga qaraganda ijtimoiy va psixologik jihatdan ko'proq izolyatsiya qilingan va himoyasizdir, chunki ularning do'stlari kamroq. Ayol erining xohishiga qarshi nikohni buzsa, unda ba'zi erkaklar umidsizlikka tushishadi. Erkak, qoida tariqasida, ajralishga e'tiroz bildiradi, chunki bolalar sud qaroriga muvofiq onasi bilan qoldiriladi. Erkak o'zini otadek his qilishda davom etadi, lekin jamiyatda har doim ham uni tushunadigan insonni topa olmaydi. Hozirda erkaklarning atigi 20 foizi ajrashgandan keyin farzandlari bilan aloqani to'xtatgan bo'lsa, 10 yil oldin bu ko'rsatkich 40 foizni tashkil etgan. Ajralishdan keyin erkakning byudjeti keskin kamayadi. Ma'naviy zarar – bu ajralishdan keyin o'z farzandlarini ko'rish imkoniyatining cheklangani sababli kelib chiqadigan stressdir. Ajralishdan keyin erkaklar uchun rolni yo'qotish ayollar uchun bo'lgani kabi aniq bo'lmasligi mumkin. Rollarning tabiati o'zgarib borayotgan bo'lsa-da, erkaklarga ularning roli nafaqat ish bilan belgilanishi, balki turmush o'rtog'i sifatidagi roli ko'proq yoqadi.

Taniqli rus sotsiologi N.M.Rimashevskayaning fikricha, ajralish muammosi va oilaning taqdiri jamiyat hayotidagi burilish nuqtasida o'ta jiddiy ahamiyat kasb etmoqda. So'nggi yillarda mamlakatimizda bir vaqtning o'zida nikohlarning kamayishi bilan ajralishlar soni oshib bormoqda va qonuniy bo'lmagan tug'ilishlar to'liq bo'lmagan oilalar sonining ko'payishiga olib kelmoqda. Demograflarning hisob - kitoblariga ko'ra, erkaklar va ayollarning qariyb yarmi umr bo'yi nikohni buzishadi: o'rtacha har besh ro'yxatdan o'tgan nikohdan ikkitasi buziladi. Ajralishlarning 30% dan ko'prog'i 5 yildan kam bo'lgan yosh oilalarda sodir bo'ladi. Ajralish, qoida tariqasida, bir martalik hodisa emas va o'ziga xos rivojlanish tarixiga ega. 90-yillarning oxirida o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra V.V.Solodnikov, ajralishdan oldingi vaziyatda, er -xotinlar oila va nikoh maslahatidan emas, balki qarindoshlari va do'stlaridan yordam so'rashadi: onasi - 75,8%, do'stlari -51,8%, otasi - 39,2%, shuningdek advokatlar - 10,2%, psixologlar va shifokorlar - 4,9%. Do'stlar va otalardan qo'llab-quvvatlash va hamdardlikni kutib, ajrashishdan oldingi vaziyatga

tushib qolgan odam ko'pincha chalkash, hayotiy qadriyatlarni yo'qotadi. U qanday maslahat oladi: 66,9% - xohlaganingizcha qiling; 40% - ajrashish; 14,7% - "bolalarning manfaatlarini hisobga oling, alohida yashang, vaziyat haqida o'ylang"; 21,6% - "xatti -harakatingizni o'zgartiring". Do'stlar va xotinlarning onalari ajrashish qarorini ma'qullashlari mumkin. Do'stlar do'stini "qutqaradi", onalar esa qizini qutqarishga harakat qilishadi.

Tadqiqotchilar ajrashish sabablarini aniqlaydilar:

- ayollarning iqtisodiy mustaqilligi va ijtimoiy tengligini mustahkamlash;
- oilani shaxsiy baxtga, birinchi navbatda o'zaro nikohli muhabbatga, sevgi uchun tanlangan sherigiga qo'yiladigan talablarni kuchaytirishga yo'naltirish;
- sheriklardan birida burch hissi kam rivojlangan;
- sevgi tasodifiy munosabatlar uchun qurbon qilingan taqdirda, oilaning buzilishi.

Ajralishni boshlagan erkak o'z ishidan mamnun bo'lsa ham, u o'zini bo'shshagan his qilishi mumkin. Ajralish paytida ayollar "u seni endi sevmaydi", "sen yomon ona va uy bekasisan" kabi hissiyotlarni boshidan kechiradi. Ular ajralishning hissiy qiyinchiliklarini kuchliroq his qiladi, lekin psixologik muvozanatni tez tiklaydi. Erkak bir muncha vaqt "unutiladi", ammo keyin uzoq muddatli hissiy qoniqmaslikni boshdan kechiradi. Erkaklar "o'zlaridan qochish" uchun ko'proq imkoniyatlarga ega (sevimli mashg'ulotlar, atrof-muhitga kamroq qaramlik), ammo qiyinchiliklarni boshdan kechirish uzoq vaqt davom etishi mumkin, bunga bolalarni ko'rish uchun cheklangan imkoniyatlar ham qo'shiladi. Siz sobiq oilangizga qaytishni xohlaysizmi?" degan so'rovda qatnashgan erkaklarning 19,5 foizi, ayollarning esa 8,51 foizi ijobiy javob bergan. Ajrashgan turmush o'rtoqlar ichki kechinmalarining chuqurligi ajralishning kutilmagan holat ekanligiga bog'liqdir. Bunda ajrashish taklifi olgan inson eng ko'p shikastlanadi. Bunda bir tomonlama ajralish istisno emas, balki qoidadir. Keksa odamlar va uzoq nikoh tajribasiga ega bo'lgan turmush o'rtoqlar yoshlarga qaraganda ko'proq travmatizmga duchor bo'lishadi (ular ko'proq nimani yo'qotishi ma'lum, chunki ular yangi hayotga qayta ko'nikishi kerak). Ajrashganiga uncha ko'p bo'lmagan erkaklar va ayollarda alkogolizm, jismoniy kasallik va ruhiy tushkunlik ko'proq uchraydi, bu ajralishdan keyin hayot o'zgarishining bevosita natijasidir. Aksariyat erkaklar ayollarga qaraganda ijtimoiy va psixologik jihatdan ko'proq izolyatsiya qilingan va himoyasizdir, chunki ularning do'stlari kamroq. Ayol erining xohishiga qarshi nikohni buzsa, unda ba'zi erkaklar umidsizlikka tushishadi. Erkak, qoida tariqasida, ajralishga e'tiroz bildiradi, chunki bolalar sud qaroriga muvofiq onasi bilan qoldiriladi. Ajralish jamiyatda "kasallanish"ning o'sishiga sabab bo'lib, ota-onalarning ham, bolalarning ham asabi

va psixologiyasiga shikast yetkazadi, ya'ni travmatik vaziyatlar yaratadi. Nikohning buzilishi natijasida yolg'izlik ko'p odamlar uchun eng qiyin ijtimoiy va psixologik muammoga aylanadi. Shu asosda to'liq bo'lmagan oilalarda o'sgan bolalar salmog'ining ortib borayotganini bo'lajak oilaning beqarorligiga olib keladigan omil sifatida ko'rish mumkin. Olimlarning fikriga ko'ra, oila barbod bo'lganidan keyin, bu jarayon kelajak avlodlarda takrorlanadi. To'liq bo'lmagan oilalarda o'sgan bolalar ko'pincha ota-onalarining hayotiy xatolarini takrorlaydilar: ular oilani qanday saqlashni va qadrlashni bilishmaydi. Agar ajralish bola shaxsining shakllanish shart-sharoitlarini yaxshi tomonga o'zgartirsa, bundan keyin ularga nisbatan tazyiqlar, ya'ni oiladagi nizolar tufayli ularning ruhiyatiga shikast yetishi to'xtasagina, yaxshi ne'mat sifatida baholanadi. Oila, agar u o'zining vazifalarini yomon bajarsa yoki ota-onalikdan boshqa funksiyalarni bajarmasa ham, yashashi mumkin. Oila o'zi uchun yaratilgan muqaddas ishni, ya'ni bolalarni tarbiyalashni to'xtatsa, bu oila o'ladi. Ajrimning ijtimoiy-psixologik oqibatlarini. Er-xotinlar o'rtasida yuzaga keladigan qarama-qarshiliklarning aksariyati ajralish kabi radikal vositaga murojaat qilmasdan hal qilinishi mumkin. Ajralish ko'pincha haqiqiy yengillik keltiradi hamda barcha qiyinchilik va muammolarni hal qilishga yordam beradi, degan fikr shunchaki yolg'ondir. Qoida tariqasida, har bir insonning o'z shaxsiy muammolari mavjud bo'lib, bu muammolar yangi munosabatlarda o'zini katta kuch bilan namoyon qiladi. Shu bilan birga, ajralish turmush o'rtoqlar tayyor bo'lmagan yangi muammolarni keltirib chiqaradi. Bular – sobiq er va xotin o'rtasidagi munosabatlar, shuningdek, bolalar bilan munosabatlarni o'rnatish muammolaridir. Umuman olganda, sobiq turmush o'rtoqlar ajralishdan keyin, ko'p hollarda dushman bo'lib qoladi. Ular o'rtasidagi adovat uzoq yillar davom etib, yaqin qarindoshlar, do'stlar, tanishlar va hamkasblarni o'ziga jalb qiladi. Ular bir-birlariga hasad qilishadi, o'zlarining xatti-harakatlari bilan sobiq turmush o'rtog'ini ranjitishga harakat qilishadi, odamlarni unga qarshi qayrashadi, o'zlarini ko'rsatib qo'yishga intilishadi. Ko'pincha, turmush o'rtoqlar xatti-harakatlari farzandlarilarning ruhiyatiga zarar yetishini, ularni baxtli bolalikdan mahrum qilayotganini anglamasdan, ularni bo'lib olishni boshlaydilar. Yillar davomida o'zi bilan g'amxo'rlik, e'tibor va iliqlik yillarini olib, yaqin va sevimli odamini tark etgan kishi, ko'pincha butun umri davomida bu yo'qotish bilan murosaga kela olmaydi. “Agar u boshqasiga ketgan bo'lsa, meni nima yomon tomonim bor? Qanday qilib u mendan yaxshiroq?”, “Agar men o'sha paytda boshqacha gapirganimda, u men bilan qolgan bo'lardi ...” yoki “Agar men boshqacha qilganimda, u shu yerda bo'lar edi ...” degan xayol va savollar uni qiynaydi[3]. buzilgan bo'lsa-da, undan qasos olishga intilaveradi va natijada bolalar ham qasos vositasi, ham uning qurboniga aylanadi. Sobiq turmush o'rtoqlar o'z

noroziliklari va salbiy his-tuyg'ularini bolaga namoyish qilishadi, eshittirishadi. Ota-onalardan birining mavqeyini tushirish kuchayib boradi:

- bola telefon orqali gaplashishiga to'sqinlik qiladi;
- o'g'li yoki qizini ta'tilga olib borib, dala hovlidan qo'ng'iroq qilmasligiga harakat qiladi;

- ota yoki ona bolani ko'rishini mumkin bo'lgan mashg'ulotlari kuni o'zgartiriladi.

Bundan tashqari, bolalarni "otaning quyib qo'ygandek aynan qiyofasi", "onasining nusxasi" deb ayblashlari mumkin. Ba'zilar "sobiq jufti"ning fazilatlarini ochiqchasiga tanqid qilish yoki bolani hozirgi turmush o'rtog'iga yangi ota yoki ona sifatida tanishtirish orqali oldinga borishadi. Bunday ongli yoki ongsiz strategiya natijasida o'sib kelayotgan bolaning shaxsiyati azoblanadi. Har kuni ota-onalaridan birining kamchiliklari haqida eshitib, munosabat ilgari qanday bo'lishidan qat'i nazar, bolaning munosabati o'zgarishi mumkin. Bola dunyoni oq-qoraga bo'lishga odatlanib qoladi, kim kuchliroq bo'lsa, uning fikriga e'tibor qarata boshlaydi. Bolaning sadoqati uchun kurashning eng salbiy oqibatlaridan biri – o'zligi, o'z his-tuyg'ulari bilan aloqani yo'qotishdir. U sevgan va buning evaziga sevgisiga muhtoj bo'lgan ota yoki onadan nafratlanishi kutilgan vaziyatda omon qolish uchun haqiqiy his-tuyg'ularidan voz kechishi kerak, o'z his-tuyg'ulariga ishonmasdan, bola o'zining qadriyatlar tizimini qura olmaydi. O'sib ulg'ayganida, bola kattalar hayotiga deyarli o'rganmaydi, bu yerda bola endi mustaqil ravishda qaror qabul qilishi kerak bo'ladi. Farzand dunyoni ota-onasi orqali o'rganishini hisobga olsak, u uchun ota – dunyoning bir yarmi, onasi esa ikkinchi yarmi, oila – butun dunyo. Ota-onaning ajrashishi unga qanday ta'sir qilishini tasavvur qilish qiyin emas, bunda bola uchun butun dunyo qulagandek bo'ladi. Bundan ma'lum bo'ladiki, bola uzoq davom etgan mojaro sharoitida ota-onasini yarashtirish uchun mavjud bo'lgan barcha usullarni qo'llashga harakat qiladi: bu shantaj, ya'ni u uydan qochib ketse, onasi va otasi uni birga izlashga majbur bo'ladi, shu asosda o'zaro murosaga kelishadi; ehtimol, ular o'zlarining muvaffaqiyatlarini (yaxshi baholar, sportdagi yutuqlar va hokazo) namoyish etayotgan bo'lishi mumkin. Salbiy ko'rinishlar ko'pincha o'smirlar tomonidan namoyon bo'ladi, ular ota-onasining ajralishidan tashqari o'zlarining o'smirlik davri bilan bog'liq muammolarni boshdan kechiradi va oiladagi nizolar o'smirlikning salbiy ko'rinishlarini kuchaytiradi xolos.darajada tushunishlari, ya'ni bu rollarning an'anaviy ma'nosida xotin va ona rolini o'ynashlari ehtimoli kamroqdir.

Aksariyat bolalar ham otaga, ham onaga ega bo'lishni orzu qiladi. Ko'pgina bolalar ota-onalari yana birga bo'lish umidida yashaydilar: 5–7 yoshli bolalar orasida o'g'il-qizlarning 65,7 foizi otasi va onasining birlashishiga umid qiladi. Yoshi

katta bo'lishi bilan bu umidlar kamayadi, ammo ajrashgan ota-onalarning o'smirlik davridagi bolalarining 16 foizida bu umid saqlanib qoladi.

Ba'zi onalar otalar va bolalar o'rtasidagi uchrashuvlarni minimallashtirishga harakat qiladilar. Natijada ota bola haqida kamroq biladi, unga haqiqatan ham ta'lim bera olmaydi, u bilan sifatli muloqot qila olmaydi. Ota bolaga iltifot ko'rsatishni, uni ko'tarishni, erkalashni boshlaydi yoki muloqotda ijobiy his-tuyg'ularni boshdan kechirmasdan, asta-sekin unga qiziqishni yo'qotadi yoki nihoyat, tashqi kuzatuvchi rolini o'z zimmasiga oladi. Boladan alohida yashovchi ota o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning yuqorida aytib o'tilgan har qanday strategiyasi qoniqarsiz bo'lib chiqadi va birinchi navbatda, bundan bola aziyat chekadi. Biroq kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, ajralishdan keyingi ikkinchi yil oxirida buzilgan oilalardan bo'lgan o'g'il bolalarning xatti-harakatlari ota-onalari doimo janjal qiladigan bolalarga qaraganda kamroq tajovuzkor bo'ladi.

Oilaviy ajrimlarning oldini olish uchun quyidagi qoidalarga rioya qilish lozim deb hisoblaymiz:

- er va xotin oila mustahkam bo'lishi uchun bir-birini yaxshi tushunishi;
- er va xotin bir-birlarining odatlarini, nimadan xafa va nimadan xursand bo'lishlarini bilishlari va imkon darajada xatolarga yo'l qo'ymasligi;
- er va xotin bir-birlarining ruhiy kechinmalarida va kayfiyatlarida bo'ladigan o'zgarishlarni yaxshi tushunib yetishlari;
- oilada bir-birini xafa qiladigan harakatlardan yiroq bo'lib, xursand qiladigan narsalarga yaqin bo'lishga harakat qilishlari;
- farzandlarini har tomonlama yetuk inson bo'lib ulg'ayishiga, ularning tarbiyasiga er-xotin hamkorlikda kelishgan holda katta e'tibor qaratishi lozim. Chunki ota-ona oltin qanotdir. Tarbiya qancha mukammal bo'lsa, xalq shunchalik baxtli yashaydi.

Shu o'rinda mahalla oilaning eng yaqin maslahatchisi, tog'day tayanchi ekanligini aytib o'tmoqchimiz. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Mahalla – tinchlik va osoyishtalik poydevori, ahillik va hamjihatlik, ma'rifat va tarbiya qo'rg'onidir". Oilaviy ajrimlarning oldini olish borasida hukumat tomonidan barcha qonunlar qabul qilinmoqda va tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bundan kelib chiqadiki, mahallada ajrim yoqasiga kelib qolgan har bir oila bilan alohida ish olib borishni amalga tatbiq etish zarur:

1.Mahalla qoshidagi "Oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash" komissiyasi a'zolari, Oqila ayollar yetakchisi, Nuroniylar, Yoshlar ishlari agentligi bilan

hamkorlikda har bir ajrim yoqasiga kelib qolgan oila a'zolariga komissiya a'zolarini birlashtirish va ular bilan muntazam ravishda ish olib borish.

2. Aholining, birinchi navbatda, huquqiy va diniy savodxonligini oshirish, fuqarolarga har bir oila davlat muhofazasida ekanligini amalda his qildirish uchun prokuratura, adliya, sud va IIB tizimi xodimlari bilan seminar-treninglar va uchrashuvlar o'tkazishni tashkil qilish va amalga oshirish kerak.

3. Har bir ajrim yoqasiga kelib qolgan oilaning bu kabi noxush holatga kelib qolishining sabablarini o'rgangan holda ish tutish lozim. Sabab moddiy qiyinchilik (ishsizlik) bo'lsa, mahalladagi hokim yordamchisi ko'magida fuqaroning mutaxassisligi bo'yicha, agar mutaxassisligi bo'lmasa, xohish-irodasi bilan hunar o'rganishi va ishga joylashishiga ko'maklashish zarur. Agar oilaning bir nafar a'zosi ishga joylashsa, oilada, birinchidan, tinchlik-xotirjamlik, moddiy farovonlik paydo bo'ladi. Oilaning ikkinchi a'zosi ishga joylashsa, bu oilada orzu-havas uchun imkoniyat yaratiladi, degan fikrlarni fuqarolarga tushuntirish lozim.

4. Moddiy ta'minlangandagina oilada ma'naviy va ta'lim-tarbiyaviy ishlarda yuksalish boshlanadi. Shu jumladan, farzandlarini sport, musiqa va boshqa yo'nalishlarga yo'naltirish imkoni bo'ladi. Ajrim yoqasiga kelib qolgan yoki ajralgan oiladagi farzandlarni Yoshlar ishlari agentligi orqali har tomonlama barkamol avlod bo'lib yetishishlari uchun o'quv kurslariga, sport, musiqa, chet tili kurslariga, shuningdek, turli tadbirlarga jalb etilishi farzandlarning irodasini mustahkamlashda va ularning hayotda o'z o'rnini topishida amaliy yordam bo'ladi.

5. Oiladagi ota yoki onaning ichkilikka berilishi (giyohvandlik) hollarida (fuqaro bilan kelishilgan holda) mahalla xotin-qizlar faoli murojaati orqali tibbiyot xodimi bilan hamkorlikda davolanish ishlari tashkillashtiriladi. Natijada oilada tinchlik-xotirjamlik tiklanadi va farzandlarning har tomonlama yetuk inson bo'lib yetishish imkoniyati oshadi.

6. Mahalladagi ajrim yoqasiga kelib qolgan oilalar bilan mahalla xotin-qizlar faoli, imom-xatib va otinoyilar, IIB xodimlari, prokuratura, adliya organi vakillari boshchiligidagi turli tadbirlar o'tkazilib, "Oila a'zolarining huquqiy bilimini oshirish – oila barqarorligini ta'minlash omili" mavzusida davra suhbatlari tashkil etish, ushbu suhbatlarda namunali oilalar vakillari o'z hayotiy tajribalarini o'rtoqlashishlari maqsadga muvofiqdir.

Xulosa. Shunday qilib, har birimiz o'z ishimizga mas'ul bo'lib, oilaviy ajrim yoqasidagi oilalarni barvaqt aniqlasak va ularga, ularning farzandlariga manzilli yordamni o'z vaqtida ko'rsata olsak, ko'p oilaviy ajrimlarning oldini olgan bo'lamiz. Sog'lom va mustahkam oila – sog'lom kelajak poydevori. Oilada sog'lom ma'naviy muhit, oila a'zolarida o'zaro hurmat-ehtirom ruhini yaratish, axloqiy va ma'naviy

qadriyatlarimizni saqlab qolish, kelajak avlodlarimiz ongiga sog'lom turmush tarzini singdirish asosiy vazifamiz ekanligini yoddan chiqarmasligimiz lozim. Ajralishlardan, birinchi navbatda, bolalar aziyat chekmoqda. Ular hamma narsada o'zlarini ayblashadi, shuning uchun ularda noto'laqonlik va o'ziga ishonmaslik hissiyoti paydo bo'ladi, ular "dadam yoki onam noto'g'ri ish qilganim uchun ketgan" deb o'ylaydi, bola o'zini nimadadir va nima uchundir aybdor deb o'ylaydi va bu jarohat ularda umr bo'yi qoladi. Kelajakda ular o'z shaxsiy hayotlari, oilalarini tartibga solishi qiyin bo'ladi, ular o'zlarini nimadir uchun aybdor deb o'ylashda davom etadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.O`zbekiston Respublikasi Konsititutsiyasi,-Toshkent,2023
- 2.O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2022-yil 20-dekabrda Oliy Majlis va O`zbekiston xalqiga murojaati.Internet ma`lumoti // <https://www.xabar.uz/>.
- 3.http://knowledge.allbest.ru/sociology/2c0b65635b2bc68b5d53a89421316c27_0.html.
- 4.Антонов.А.И.Социология сумъи: Учебникб-Москва:ИНФРА-ЪБ2009-640 с
- 5.Голод СИ.Современная семья:Плюрализм моделей// Социологические исследованияб-1996-№3,4
- 6.Саймон Р. Один к одному:Беседы с создателями семейной терапии.- М 1996
7. N.M.Rimashevskayaning fikri

